

Legitimiteit of Succesvolle Democratische Transitie

Lisa van Leeuwen, s0942448
e.m.b.van.leeuwen@umail.leidenuniv.nl
Bachelorproject Vergelijkende Politiek
Legitimiteit of Succesvolle Democratische Transitie
Scriptiebegeleider: Dr. J.G. Erk
18-06-2012

De opstanden in de Arabische Wereld tegen de corrupte regimes in 2011 hadden in sommige Arabische landen een democratische transitie tot gevolg. In Tunesië, Egypte, Jemen en Libië werden de regimes afgezet en werd er plaats gemaakt voor (vrije) verkiezingen en hiermee voor een nieuw regime. Zo succesvol als in de hiervoor genoemde landen waren de opstanden niet overal. In sommige landen bleken hervormingen genoeg om de protesten van de bevolking af te zwakken. Dit was onder andere het geval in Marokko. De leiders van de landen waar hervormingen voldoende zijn geweest om de opstanden af te zwakken lijken meer legitimiteit te bezitten dan de leiders in de landen waar de regimes omver zijn geworpen.

Legitimiteit als verklarende factor

De opstanden die op 18 december 2010 plaatsvonden in Tunesië worden als het begin van de Arabische Lente gezien. De term Arabische Lente wordt gebruikt om de golf van protesten en opstanden van de bevolking in de Arabische landen tegen de regimes aan te duiden. In een aantal gevallen resulteerden deze opstanden in de omverwerping van de regering, zoals in Tunesië, Egypte, Jemen en Libië. De snelheid van deze gebeurtenissen en de bloedigheid die hiermee gepaard ging, verschilde per land.

Het relatief liberale Tunesië slaagde erin om de regering van Zine al-Abidine Ben Ali af te zetten. Hiermee werd een einde gemaakt aan 24 jaar autoritaire macht van Ben Ali, die in 1987 de macht greep met een ‘bloodless coup’¹. De snelheid waarmee de regering in Tunesië omver is geworpen, bleek een startsein voor de andere Arabische landen om ook in opstand te komen tegen hun eigen regimes (Anderson 2011). Het feit dat juist Tunesië, als meest stabiele en liberale land in de regio, erin is geslaagd de regering af te zetten, zorgt ervoor dat de Arabische bevolking in de buurlanden het gevoel krijgt dat ook zij dit kunnen. De opstanden in Tunesië zijn ontstaan uit gevoelens van ontevredenheid over het gebrek aan werkgelegenheid, vrijheid van expressie en mogelijkheden om te participeren in de politiek.

Kort na de berichten van de omverwerping van het regime in Tunesië volgden berichten van georganiseerde opstanden vanuit andere Arabische landen. Op 25 januari vindt in Cairo de eerste georganiseerde opstand in Egypte plaats. Pogingen van president Hosni Mubarak om de bevolking te sussen met toezeggingen voor

¹ Freedom House Tunisia; <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/tunisia-0>

verbeteringen hebben niet het gewenste effect. Mubarak ziet geen andere optie dan aftreden. Ook in Jemen hebben toezeggingen van het regime geen succes: de opstanden houden aan. In november 2011 treedt ook in Jemen de door een militaire coup aan de macht gekomen Saleh af. In Libië is het regime van autoritair leider Qadhafi ook gevallen. Egypte, Tunesië, Jemen en Libië zijn de Arabische landen waar de regering omver is geworpen door burgeropstanden.

Wanneer je op deze manier naar de Arabische Lente kijkt, lijkt deze relatief succesvol. Maar in andere Arabische landen brachten de opstanden minder extreme veranderingen tot stand. Zo zijn er landen waarin de onlusten nog steeds aanhouden, zoals in Syrië en Bahrein. En landen waar protesten zijn geweest, maar waar relatief kleine hervormingen genoeg waren om de grootste protesten te stoppen, zoals in Algerije, Irak en Israel. En dan nog landen waar de protesten meer ingetogen zijn na veranderingen in het regime, zoals in Marokko, Jordanië, Libanon en Oman.

De Arabische Lente kan in Egypte, Tunesië, Jemen en Libië als democratische transitie worden gezien. Een transitie is het interval tussen het ene politieke regime en het andere (O'Donnell, Schmitter 1986, 6). Een democratische transitie betekent niet dat de landen waarin een transitie plaatsvindt direct een liberale democratie zijn, maar dat er veranderingen plaatsvinden die zorgen voor democratische hervormingen (Mainwaring 1989, 3). De opstanden van de Arabische bevolking in Tunesië, Egypte, Jemen en Libië zorgden dat de corrupte en autoritaire regimes in deze landen plaatsmaakten voor verkiezingen en nieuwe regimes.

De grote vraag blijft welke factoren hebben gezorgd voor het aftreden van de regimes en het slagen van de democratische transities. Van de landen waar de regering is afgetreden is Tunesië, als eerste land, het meest succesvol gebleken. De regering is heel snel gevallen, het betrof vredige opstanden waarbij de minste doden zijn gevallen in vergelijking met de andere landen en na de nieuwe verkiezingen is de status van 'niet vrij' land naar 'gedeeltelijk vrij' veranderd².

In Marokko vonden ook opstanden plaats onder de bevolking. Deze opstanden waren niet tegen koning Mohammed VI zelf, maar tegen zijn privileges, rijkdom en taken (Gozlan 2011). De opstandelingen wilden meer macht naar een democratisch gekozen orgaan. Koning Mohammed reageerde hierop met de belofte voor constitutionele hervormingen: er zou meer macht naar de regio's en naar de eerste

² Freedom House Tunesië; freedom in the world 2012

minister gaan. Hiermee wist Mohammed VI de grootste protesten te stoppen en zijn eigen positie te redden.

Waarom hebben er in bepaalde landen democratische transitie plaats kunnen vinden en waarom werd er in sommige gevallen genoeg genomen met constitutionele hervormingen? In Tunesië bleken constitutionele hervormingen niet genoeg om de massaprotesten van de bevolking te stoppen. Wat zijn de oorzaken voor democratische transitie geweest? Verklaringen voor democratische transitie worden door verschillende auteurs gegeven.

Zo stelt Larry Diamond dat een civil society een sterke rol kan en moet spelen tijdens een democratische transitie (Diamond 1999, 259). Civil society is de link tussen de burger en de staat: via organisaties kunnen burgers hun ideeën, belangen en voorkeuren uiten (Diamond 1999). Als we zijn stelling zouden volgen zou er in de landen waar de regering omver is geworpen een sterke civil society aanwezig moeten zijn. Dit is echter niet het geval: Tunesië en Egypte hebben een relatief sterke civil society maar Jemen niet (Rishmawi, Morris 2007). Marokko zou in dat geval een zwakke civil society moeten hebben. Ook dit is niet het geval: Marokko heeft zowel levendige mensenrechtenbewegingen als vrouwenorganisaties, jongerengroeperingen en culturele organisaties die autonomie en vrijheid genieten (Rishmawi, Morris 2007). Er moeten dus andere factoren een rol hebben gespeeld welke het slagen van de revolutie kunnen verklaren.

Valerie Bunce heeft veel onderzoek gedaan naar de democratische transitie van de postcommunistische landen en beschrijft een aantal lessen die we kunnen gebruiken voor het analyseren van democratische transitie van andere landen. Een aantal factoren die een democratische transitie volgens haar mogelijk maken, zijn een sterke civil society, een breuk met het autoritaire regime, een electoraal systeem gebaseerd op een bepaalde vorm van proportionele representatie en beleidsagenda's tegen corruptie en voor economische hervormingen (Bunce 2008, 39). Aan de andere kant stelt zij ook dat internationale actoren een kleine rol spelen bij een democratische transitie. In Tunesië hebben deze wel een rol gespeeld, maar dit is geen beslissende factor voor het slagen of falen van een revolutie. De rol van buitenlandse actoren in Tunesië werd voor het grootste gedeelte vervuld door de VS en Frankrijk, welke hun steun aan het regime van Ben 'Ali introkken (Schreder, Redessi 2011, 14).

Smith geeft in zijn boek aan dat de belangrijkste oorzaken van democratische transitie elite conflict, interne crisissen en externe druk zijn (Smith 2009, 227).

Factoren die volgens Smith een belangrijke rol spelen zijn het autoritaire regime type, de ideeën van de oppositie, de mate waarin er democratische instituties bestonden onder het autoritaire gezag, de rol van civil society ten opzichte van de belangrijke elites en de snelheid van het proces (Smith 2009, 229).

Ook economische factoren worden vaak als oorzaak van democratische transitie gezien. In het geval van de Arabische Lente hebben deze geen doorslaggevende rol gespeeld. Waar Tunesië, ondanks de recente problemen met betrekking tot werkgelegenheid, een redelijk welvarend land is, behoort Jemen tot een van de armste landen van de wereld³. In beide landen is het autoritaire regime omvergeworpen.

Verklaringen van de voorgaande auteurs lijken niet de belangrijkste oorzaak te weergeven van de democratische transitie tijdens de Arabische Lente. Een factor welke een belangrijke rol zou kunnen spelen en die nog niet genoemd is in de voorgaande verklaringen is legitimiteit. Het is erg opvallend dat de leiders van de landen waarbij de regering omver is geworpen op een niet-legitieme manier aan de macht zijn gekomen. In zowel Tunesië, Egypte, Jemen als Libië zijn de autoritaire leiders door een staatsgreep aan de macht gekomen. De bevolking in deze vier landen nam geen genoegen met voorgestelde hervormingen. De bevolking in landen met meer legitieme machtshebbers, zoals Marokko, Oman en Jordanië, waar een monarch de macht heeft, nam wel genoegen met voorgestelde hervormingen. De protesten zijn meer ingetogen na constitutionele hervormingen. Om meer inzicht te verkrijgen in het slagen van democratische transitie zal ik de democratische transitie van Tunesië en Marokko vergelijken. Mijn onderzoeksvraag is: Wat is de rol van de legitimiteit van een leider bij democratische transitie? Mijn doelstelling is inzicht verkrijgen in het slagen van democratische transitie.

De belangrijkste concepten in dit onderzoek zijn legitimiteit en democratische transitie. Het concept democratische transitie is zojuist al deels besproken. De conceptualisatie die ik aan zal houden is: het interval tussen het ene politieke regime en het andere (O'Donnell, Schmitter 1986). Het begrip legitimiteit is een meer problematisch en lastig meetbaar begrip. Het wordt door Lipset omschreven als de capaciteit van politieke systemen om de bevolking te laten geloven dat dit het beste en meest gepaste systeem is voor de samenleving (Lipset 1959, 86). Er zal hier naar de

³World Bank Key Development Data & Statistics; <http://data.worldbank.org/data-catalog>

legitimiteit van de autoritaire leiders in Tunesië en Marokko gekeken worden. Het gaat dus om de capaciteit van leiders om de bevolking te doen geloven dat de leider de beste optie is voor het land. De definities van legitimiteit zijn enigszins problematisch en moeilijk meetbaar aangezien er naar de perceptie van de bevolking wordt gekeken. Daarom zal ik de bronnen voor legitimiteit van Max Weber gebruiken om te kijken in hoeverre er legitimiteit aanwezig is. Ik stel dat een democratische transitie succesvol zal zijn, wanneer de autoritaire leider als niet (meer) legitiem wordt gezien.

Voor dit onderzoek maak ik gebruik van een comparative case study. Ik zal Tunesië en Marokko vergelijken op basis van legitimiteit van de leiders. In beide landen kon men voor de Arabische Lente niet spreken van een electorale democratie⁴. Er vonden wel regelmatige verkiezingen plaats, maar deze waren niet eerlijk en vrij. Beide landen hebben een overheersende moslim bevolking, 99 procent van de bevolking is islamitisch; er is in beide landen een relatief sterke en levendige civil society; de landen hebben een vergelijkbare economische situatie; ze hebben een Arabische bevolking en ze behoren beiden tot de Magrib landen. Ik maak hier gebruik van een most similar system design. Het punt waarop de landen verschillen, is de omverwerping van het regime en de succesvolle democratische transitie. Tunesië en Marokko verschillen van elkaar in de legitimiteit van de leider. De autoritaire leider van Tunesië, Ben Ali, die door een bloodless coup aan de macht kwam (Alexander 1997, 34) en het koningshuis van Marokko, met koning Mohammed VI, welke al een lange traditie van macht kent (Joffe 1988, 201). Voor dit onderzoek zal ik mij richten op eerder verschenen literatuur over de legitimiteit van de leiders in beide landen.

⁴ Freedom House Tunisia, Morocco

Legitimiteit

Omdat politieke systemen niet alleen kunnen vertrouwen op hun fysieke kracht, is legitimiteit een belangrijke factor voor staten. Ze hebben legitimiteit nodig om voort te bestaan. Legitimiteit houdt in een door de bevolking breed gedragen ‘recht om te regeren’ (Lipset 2004, 209). De bronnen van legitimiteit zijn volgens Webers oerdefinitie in drieën te verdelen: charisma van een leider (charismatische legitimiteit), vanuit traditie (traditionele legitimiteit) en vanuit de wet en de gebruiken van een samenleving (rationeel-legale legitimiteit) (Weber 1964, 127). Ondanks het feit dat verschillende auteurs verschillende definities en conceptualisaties geven, komen de definities op een belangrijk punt overeen. Het gaat namelijk om de acceptatie en steun voor de leider, het regime of het politieke systeem. Het gaat erom wat het volk als ‘beste’ ziet. Het is dus zowel een descriptief als een subjectief begrip, omdat wat als beste en meest geschikt wordt gezien, verschilt per individu. De definitie van Weber geeft geen objectieve standaard en is louter descriptief, omdat legitimiteit alleen afhankelijk is van *Legitimitätsglaube* van het volk – dat betekent dat ieder regime volgens deze definitie legitiem kan zijn.

Zo stelt Dahl dat het gebruik van macht, de politieke structuren en het beleid door *de bevolking* als goed, gepast en juist moeten worden beschouwd (Rosenthal 1978). En Gilley geeft aan dat een staat meer legitiem is ‘the more that it is treated by *its citizens* as rightfully holding and exercising political power’ (Gilley 2006). Ook de definitie van Lipset betreft de bevolking erin en gaat dus uit van ‘popular support’ als basis voor legitimiteit. Lipset definieert legitimiteit als de capaciteit van politieke systemen om de bevolking te laten geloven dat dit het beste en meest gepaste systeem voor de samenleving is (Lipset 1959, 86). De samenleving in zijn geheel gelooft dat de bestaande politieke instituties de meest gepaste zijn, onafhankelijk van hoe de samenleving denkt over de specifieke personen die op dat moment aan de macht zijn. *Those in power have gained their position through processes accepted as proper by almost all significant actors in the political process* (Lipset 2004, 210).

Waar de andere auteurs het hebben over ‘de burgers’ en ‘de bevolking’, gaat Lipset uit van ‘bijna alle significante actoren in het politieke proces’. Manin stelt dat unanimiteit voorziet in de principes van politieke legitimiteit (Manin 1987). Wanneer het in feite gaat om de mening van elk individu, zou iedereen eenzelfde mening moeten hebben, om als legitiem te gelden. Omdat unanimiteit niet realistisch en haalbaar is, moet er van een meerderheid principe worden uitgegaan. Ondanks dit is

unanimiteit wel de 'true source' van legitimiteit (Manin 1987). Lipset neemt in zijn definitie het meerderheid principe mee.

Hoewel het concept legitimiteit hier door meerdere auteurs wordt gedefinieerd, hebben we geen echte definitie. Door definities als 'rightfully' en 'accepted as proper' ben je weer terug bij af. Deze begrippen zijn op eenzelfde manier problematisch als het begrip legitiem. Iemand is 'rightfull' of 'accepted as proper' wanneer die als 'legitiem' wordt gezien. Om het begrip legitimiteit in dit onderzoek iets concreter te maken, zal ik de bronnen van Max Weber gebruiken. Zijn rationele legale legitimiteit definieert hij als legitimiteit vanuit een rationele overtuiging over de absolute validiteit van het regime (Weber 1964). Omdat de rationele overtuiging van de bevolking moeilijk meetbaar blijft, zal ik hiervoor gebruik maken van de constitutie in zowel Marokko als Tunesië. In beide landen is de constitutie door middel van een referendum door de bevolking geaccepteerd. Er kan hier vanuit worden gegaan dat de bevolking voor de constitutie heeft gestemd vanuit een rationele overtuiging. Ook zal ik kijken in hoeverre de leiders een bepaalde traditie navolgen en of er charismatische legitimiteit aanwezig is.

Tunesië

Tunesië bezit niet eenzelfde traditionele legitimiteit als Marokko via religieuze en traditionele banden van het koningshuis. Toch heeft Tunesië tot voor kort ook een koningshuis gehad. Van 1705 tot 1956 regeerde een Bey Tunesië. Deze heerschappij was begonnen als autonome provincie van het Ottomaanse Rijk. Omdat dit gevallen vorstehuis sinds 1956 geen macht meer heeft, zal er geen verdere uitdieping plaatsvinden van de legitimiteit van de Beys.

Tijdens het Congres van Berlijn in 1885, ook wel bekend als de Koloniale Conferentie van Berlijn, verkreeg Frankrijk toestemming van de andere landen om Tunesië te bezetten (Abun-Nasr 1971, 276). Deze toestemming kwam voort uit eigenbelang. De Fransen probeerden Tunesië eerst via een verdrag te verkrijgen, dat ondertekend zou moeten worden door de Bey. In het verdrag stond dat Tunesië protectoraatgebied van Frankrijk zou worden en het stemde in met de bezetting van een aantal strategische punten in Tunesië. De Bey weigerde deze overeenkomst te tekenen.

Uiteindelijk ondertekende de Bey een overeenkomst en heette het grondgebied van het huidige Tunesië van 1881 tot 1956 *Protectorat Français de Tunisie*. Het protectoraat opende Tunesië voor de Franse kolonisten, maar het feit dat niet alle grond beschikbaar werd gesteld voor de kolonisten en het feit dat ze hiervoor moesten betalen, zorgden ervoor dat het aantal kolonisten beperkt bleef.

Rond 1920 functioneerde de in 1920 opgestarte Destour Partij als spreekbuis voor de politiek bewuste groepen in Tunesië. De leider van de Destour Partij stelt dat Tunesië een positieve ontwikkeling doormaakte voordat het werd gekoloniseerd door Frankrijk. In *La Tunisie Martyre: ses revendications* wordt gesteld dat Tunesië een land in ontwikkeling was binnen het gepaste islamitische framework. De Fransen introduceerden nieuwe systemen die het land vreemd waren en vernietigden hiermee het constitutionele erfgoed van het land. Het voorstel voor herstel waarin het boek ook voorzag, hield in het herstellen van de constitutie van 1860, een (beperkte) modernisatie van het juridische systeem –met ruimte voor de shari'a-, het herstellen van de Arabische taal als belangrijkste taal, het ontwikkelen van gezondheids- en sociale diensten en het hervormen van de economie –op zo'n manier dat niet alleen de kolonisten hiervan zouden profiteren maar op een manier waarin ook de lokale bevolking in haar belangen voorzien zou worden (Abun- Nasr 1971, 342).

De activiteiten van de Destour Partij begonnen met de radicale vraag om onafhankelijkheid aan de Fransen (Abun-Nasr 1971, 343). De Fransen werden gezien als de verantwoordelijken voor de slechte sociale omstandigheden, zoals onder andere de positie van de vrouw en de levensstandaard van de bevolking.

Binnen de Destour Partij ontstond ontevredenheid over het partijbestuur. Een aantal leden wilde de partij niet beperken tot de onafhankelijkheid en noemde zich de Neo Destour Partij. De leider van de Neo Destour was Habib Ben Ali Bourguiba. De partijstructuur en de samenhang van deze partij was zodanig dat de partij bleef vechten voor onafhankelijkheid. Dit ondanks het feit dat de leider, Bourguiba, het grootste gedeelte van de tijd verbannen was of in de gevangenis zat (Abun-Nasr 1971, 349).

Na de onafhankelijkheid wordt Tunesië een eenpartijstaat. De grote partij is de Neo-Destour Partij. Moore geeft aan dat Tunesië een massapartijstelsel heeft. Dit verschilt met een gewone eenpartijstaat in een aantal opzichten. De partij oefent een machtsmonopolie uit; de partij is open voor iedereen uit de bevolking; de samenhang van de partij na de onafhankelijkheid berust voornamelijk bij de leider, in dit geval Bourguiba, die als vader van het onafhankelijke Tunesië wordt gezien; belangrijke posities worden niet via sociale status verkregen; de structuur van de partij is ondersteunend bij het verkrijgen van volgers en bij het integreren van de partij in de samenleving; en de belangrijkste boodschap van de partij is het doorvoeren van economische en sociale hervormingen (Moore 1965).

Na de onafhankelijkheid in 1956 wordt de Neo-Destour Partij dan ook de leidende partij. De naam van de partij wordt veranderd in PSD, ofwel Parti Socialiste Destourien (Boulby 1988, 590). Bourguiba probeerde zijn beleid door middel van religie te legitimeren. Hij wist dat de islam een belangrijke, zo niet de belangrijkste, legitimerende factor was binnen Tunesië. Hij gebruikt de islam om mensen aan te trekken tot de partij (Boulby 1988, 592). De PSD gebruikte islamitische instituties, zoals partijbijeenkomsten in moskeeën en oproepen vanuit de partij tot vijf keer bidden per dag, en symbolen voor massasupport. Bourguiba zette zichzelf neer als leider van een jihad tegen de Franse bezetters.

President Bourguiba was een voorstander van sociale en economische modernisering en hervormingen. Dit vooruitstrevende werd echter weer beperkt door gelimiteerde politieke- en mediavrijheid onder de bevolking. De hervormingen van Bourguiba en de PSD raakten de ulama, de geestelijke leiders, in hun macht (Boulby

1988, 592). Hervormingen op het gebied van educatie hadden het grotendeels verdwijnen van religieuze scholen en de ulama als leerkrachten tot gevolg. Religieus onderwijs werd beperkt tot twee uur per week en de inhoud en methode van het onderwijs werden bepaald door de staat. De landhervormingen van het regime van Bourguiba raakten de inkomsten van de ulama (Boulby 1988, 592). Het land dat werd gebruikt voor het financieren van moskeeën en andere religieuze instituties werd onteigend. Bourguiba probeerde zijn hervormingen te legitimeren door middel van de islam en de Hadith, maar de hervormingen verkleinden de positie van de islam binnen de samenleving. In het begin slaagde Bourguiba erin om de hervormingen door middel van de islam te legitimeren. Wanneer de bevolking, waarvan 99 procent moslim is, ziet dat met de hervormingen de positie van de islam wordt aangetast, slaagt hij er niet meer in om zijn hervormingen te legitimeren⁵.

Wanneer Bourguiba niet meer in staat is om te regeren, grijpt Zine el-Abidine Ben Ali de macht via de constitutie. Ben Ali is op dit moment eerste minister. Omdat deze machtsgreep vaak wordt omschreven als een ‘bloodless coup’ lijkt dit een niet-legitieme machtsverkrijging van Ben Ali. Een andere term die vaak wordt gebruikt om de machtsgreep aan te duiden is ‘constitutional coup’. De manier waarop Ben Ali de macht heeft gegrepen is legitiem volgens de constitutie van 1959. In artikel 57 staat dat, wanneer de president niet meer in staat is om te regeren en wanneer dit is bevestigd door de absolute meerderheid van de Constitutionele Raad, de eerste minister de macht over mag nemen⁶. In de nacht van 6 op 7 november 1987 verklaart een team van medische experts dat Bourguiba fysiek en psychisch niet meer in staat is om het ambt van president uit te oefenen (Ware 1988, 592). De positie van interim president wordt vanaf dit moment bekleed door Ben Ali. Hij is dus op een, volgens de constitutie, legitieme wijze aan de macht gekomen.

Ben Ali werd als welkome vervanger gezien. De impopulaire hervormingen van Bourguiba en zijn verminderde capaciteit om te regeren gaven Ben Ali een bepaalde mate van legitimiteit. Hij werd op het moment van vervanging als meest gepaste leider en als ‘rightfully holding power’ gezien (Ware 1988).

Waar Ben Ali de constitutie volgt bij het overnemen van de macht, laat hij deze vanaf het moment dat hij de positie van interim-president bekleedt steeds meer links liggen. In hetzelfde artikel waarmee hij de macht op legitieme wijze heeft

⁵ CIA Factbook Tunisia: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ts.html>

⁶ Bijlage I: constitutie Tunisia 1959; artikel 57

kunnen overnemen, staat dat de eerste minister de positie van interimpresident zal bekleden tot de volgende verkiezingen. De interim president van de republiek mag zichzelf niet kandidaat stellen voor het presidentschap⁷. Toch is het presidentschap van Ben Ali pas een jaar geleden, na bijna 25 jaar, beëindigd tijdens de Arabische Lente. Ook pleit Ben Ali in het begin van zijn nieuwe ambtsperiode voor herzieningen van de constitutie. Zo wil hij de clausules betreffende het presidentschap voor het leven en de automatische opvolging van de eerste minister, de manier waarop hij zelf aan de macht is gekomen, afschaffen (Ware 1988, 592). In artikel 57 staat echter ook beschreven dat tijdens het interimpresidentschap geen aanpassingen aan de grondwet mogen worden gedaan. Ook deze clausule heeft hij niet opgevolgd, kijkende naar de grondwetswijziging van 1988, het jaar waarin Ben Ali nog als interim-president opereerde.

Ben Ali heeft een militaire achtergrond (Ware 1988, 592). Hij ging op jonge leeftijd bij het leger en volgde opleidingen bij militaire scholen in Frankrijk en in de VS. Later promoveerde hij tot directeur voor de nationale veiligheid en ambassadeur van Tunesië. In 1984 werd hij opnieuw benoemd tot national security director op aandringen van de toenmalige eerste minister. Vanaf daar bemachtigde Ben Ali al snel de post staatssecretaris voor nationale veiligheid en daarna een ministerspost. Door zijn militaire achtergrond heeft hij veel connecties en banden met het leger. Nadat Bourguiba is afgezet krijgt het leger dan ook direct een meer zichtbare en invloedrijke rol in het alledaagse leven (Ware 1988, 593). Vier soldaten werden direct gepromoveerd tot hogere functies. Vertrouwelingen van Ben Ali werd een hoge positie toevertrouwd; al hield ook een aantal ministers die onder Bourguiba had geregeerd hun positie.

Ook het regime van Ben Ali bestaat uit een eenpartijstaat. De PSD is inmiddels omgedoopt tot de RCD: de *Rassemblement Constitutionnel Démocratique* (Paciello 2011, 2). Onder het regime van Ben Ali zijn er wel periodieke verkiezingen, maar het electorale systeem was zo, dat alleen de RCD, de heersende partij, een meerderheid kon verkrijgen bij de verkiezingen. Andere partijen dan de RCD werd ook pas tijdens de verkiezingen van 1994 legaal toegestaan mee te dingen om een plaats in de regering (Paciello 2011). De kleinere partijen hadden echter geen kans van bestaan omdat zij geen toegang kregen tot de media. De RCD won hierdoor de

⁷ Bijlage I: constitutie artikel 57

verkiezingen met 99 procent van de stemmen. De politieke oppositie slaagde er niet in om het regime te bekritisieren, het volk te mobiliseren en geloofwaardigheid op te bouwen door de systematische onderdrukking van Ben Ali en zijn RCD, het ontbreken van persvrijheid en het ontbreken van vrijheid van meningsuiting (Paciello 2011, 3).

Ben Ali gebruikte sociale voordelen als legitimerende factor voor onderdrukking van de bevolking (Paciello 2011). Staatsuitgaven voor sociaal beleid bleven hoog, en de uitgaven voor educatie en gezondheidszorg verdubbelden bijna tijdens het beleid tussen 1987-2002 (Paciello 2011, 4). Door dit sociale beleid wist Ben Ali de grote armoede in Tunesië tegen te gaan en was de toegang van de bevolking tot educatie en gezondheid aanzienlijk toegenomen. Het beleid bleef echter allereerst een machtsinstrument (Paciello 1988). Met het reduceren van armoede en het toegankelijker maken van gezondheidszorg en educatie werd de bevolking tevredengesteld. Omdat de leefomstandigheden dusdanig waren toegenomen onder het beleid van Ben Ali, nam de bevolking genoegen met het gebrek aan politieke vrijheid, persvrijheid en vrijheid van meningsuiting. Ook kon er enige controle uitgeoefend worden via dit beleid: de oppositie werd van het beleid uitgesloten en kon hierdoor niet profiteren van de voordelen die het sociale beleid van Ben Ali met zich meebrachten (Paciello 1988).

Ook de Europese Unie hielp mee om het regime in stand te houden door de European Neighborhood Policy (ENP). Als lidstaat van de ENP is er, in ruil voor een speciale relatie met de EU, voor Tunesië een Actie Plan gemaakt. Hierin staat beschreven aan welke hervormingen Tunesië moet voldoen om daadwerkelijk de diensten van de EU te ontvangen. De democratische hervormingen in Tunesië voldeden niet aan de Actie Plannen van Tunesië. Omdat Tunesië een redelijk liberaal, modern en stabiel land was, zag de EU het ontbreken van democratische vrijheden door de vingers (Paciello 1988, 5).

Ook heeft de RCD, de partij van Ben Ali, een soort verheven status, omdat onder leiding van deze partij en onder leiding van Bourguiba, Tunesië haar vrijheid heeft teruggekregen. Deze overwinning gaf Bourguiba in die tijd ook een bepaalde charismatische legitimiteit. Hij werd als vader van Tunesië en als ‘supreme warrior’

gezien⁸. Ook de partij is sterk verbonden met de onafhankelijkheidsstrijd: het kan zijn dat dit als een soort van legitimerende factor werd gezien.

Het vraagstuk blijft wat ervoor heeft gezorgd dat de stabiliteit van het regime van Ben Ali, dat al meer dan dertig jaar aan de macht was, dan toch heeft doen wankelen. Factoren die worden genoemd, zijn de verslechtering van de sociaaleconomische omstandigheden, de toename van het aantal (jonge) werklozen, het groeiende gat tussen de verschillende regio's, de erosie van de middenklasse en de ineffectieve economische beleidsvormen (Paciello 1988, 6).

Ben Ali bezit sinds hij president is geen rationeel-legale legitimiteit meer. De legitimiteit van Ben Ali berustte bij zijn sociale beleid en bij de economische voordelen voor de bevolking. Hierom is het van groot belang dat dit beleid effectief is in het brengen van een stabiele en duurzame ontwikkeling. Een stagnatie van deze ontwikkeling zou afdoen aan de legitimiteit van het regime. Het toegankelijker maken van educatie voor de bevolking had een veel groter jong opgeleide bevolking tot gevolg, maar de economische liberalisatie en het regime droegen niet genoeg bij aan het creëren van voldoende banen (Paciello 2011). Marktgeoriënteerde hervormingen om de private sector te bevorderen hadden een bijdrage kunnen leveren aan het creëren van nieuwe banen voor deze jonge bevolking. In plaats hiervan was er echter een afname in investeringen in de private sector (Paciello, 2011, 5). Dit had tot gevolg dat er een overvloed aan jong opgeleiden ontstond zonder de mogelijkheid tot een baan. Omdat de sociaaleconomische omstandigheden verslechterden, was het sociale contract tussen Ben Ali en de bevolking niet langer acceptabel (Paciello 2011, 5). De factoren die Paciello noemt, zoals de verslechtering van sociaaleconomische omstandigheden en een toename van het aantal werklozen, zijn een afbreuk aan Ben Ali's legitimiteit. Met de economische achteruitgang verdwenen de voordelen die dienden als legitimerende factoren en hiermee ook (een deel van) de legitimiteit van Ben Ali.

⁸ BBC: Habib Bourguiba: Father of Tunisia; <http://news.bbc.co.uk/2/hi/obituaries/703907.stm>

Marokko

De huidige monarch van Marokko, koning Mohamed VI, behoort tot de Alaouite dynastie (Joffe 1988). Hij bekleedt het ambt van monarch sinds 1999, toen hij de troon erfde van zijn vader Hassan II. De koning is de machtigste persoon in Marokko. Ondanks de verkiezingen die regelmatig plaatsvinden, is Marokko geen electorale democratie; de meeste macht ligt bij en rond de koning en zijn adviseurs (Puddington 2012). Na de onafhankelijkheid van Frankrijk in 1956 vormde sultan Mohamed V het symbool van nationale vrijheid en werd hij de hoogste wetgevende macht en de garant van politieke legitimiteit.

De Alaouite dynastie heeft een lange traditie, de legitimiteit gaat terug naar de 17^e eeuw. Het vestigen van de naam van de Alaouiten begon in de vroege 15^e eeuw (Abun-Nasr 1971, 224). Ondanks dit hadden de Alaouiten nog geen politieke status tot de 17^e eeuw. De invloed van de Sa'dische dynastie, het sultanaat dat voor de Alaouite dynastie aan de macht was, begon af te nemen met het overlijden van Ahmad al-Mansur, de toenmalige leider van de Sa'dische dynastie, in 1603 (Abun-Nasr 1971, 216). Het overlijden van Ahmad al-Mansur had een conflict over de opvolging tussen zijn drie zonen tot gevolg. Dit resulteerde in 1613 in de tweedeling van Marokko. De jaren na de dood van al-Mansur worden gekenmerkt door politieke onrust en instabiliteit. Dit had een economische achteruitgang tot gevolg.

Het uiteenvallen van de Sa'dische dynastie maakte dat andere dynastieën een kans zagen om de macht over te nemen. Het grootste probleem voor Marokkaanse dynastieën was het vinden van een stabiele militaire basis voor het behouden en versterken van de eigen macht (Abun-Nasr 1971, 227). Sultans en machtshebbers waren over het algemeen afhankelijk van de loyaliteit van bepaalde stammen. In sommige gevallen gaat het hier om wederzijdse afhankelijkheid. De stammen hebben gekozen om de sultan te erkennen en hem hiermee in een bepaalde mate van macht te voorzien. De sultan is echter helemaal afhankelijk van de stammen om zijn positie als sultan te verdedigen en te behouden. Dit gaf de stammen een geprivilegieerde positie in de samenleving. Zodra deze loyaliteit weg zou vallen, zou de sultan er alleen voor staan. Dit creëerde een exclusieve en geprivilegieerde groep binnen de samenleving. Door het creëren van een eigen leger, bestaande uit gekochte slaven die naar Marokko waren gebracht, wist Mawlay Isma'il, als lid van de Alaouite dynastie, deze onafhankelijkheid en kwetsbaarheid te omzeilen (Abun-Nasr 1971, 227). Hiermee kon de positie van de Alaouite dynastie versterkt worden. Uiteindelijk waren het de

Alaouiten die erin slaagden om Marokko onder hun heerschappij te verenigen (Abun-Nasr 1971, 218).

Marokko begon de 19^e eeuw met een politiek systeem dat sinds de 16^e eeuw niet veel was veranderd. Het belangrijkste symbool van eenheid was de acceptatie van de autoriteit van de sultan en de onderwerping van de stammen aan deze autoriteit (Abun-Nasr 1971, 284). Ondanks het nauwelijks vernieuwde politieke systeem was er enige stabiliteit verworven: er was handel, de economie was –hoewel onontwikkeld- stabiel en het inkomen van de regering was –hoewel zeer beperkt- genoeg voor de primitieve structuur. Marokko was een zeer gesloten land voor de rest van de wereld en probeerde zowel contact als handel met Europa te vermijden. Handelingen vanuit Marokko welke Europa aangingen, werden vooral uitgevoerd om eventuele conflicten met Europa te voorkomen (Abun-Nasr 1971, 286).

Een conflict met het door Frankrijk bezette Algerije veranderde de geïsoleerde status van het land: een Marokkaanse interventie in West-Algerije zorgde voor een einde aan de geïsoleerde status van Marokko. Ook Marokko wordt bezet: vanaf 1910 bestaat Marokko uit zowel Frans als Spaans protectoraat gebied. De inmenging in het conflict met Algerije mondt uiteindelijk uit in het ondertekenen van de overeenkomst waarin Marokko tot protectoraat gebied wordt verklaard (Abun-Nasr 1971, 303). Het noordelijke Marokkaanse gebied zou voortaan tot Spanje behoren en de rest tot Frankrijk. De overeenkomst verklaarde dat de Alaouite sultan zijn positie als heerser van Marokko zou behouden, maar in feite moest de sultan zijn wetgevende en uitvoerende machten delen met de Franse resident (Abun-Nasr 1971, 358). De sultan zou dus, volgens de overeenkomst, zijn macht houden. Dit was echter niet het geval. Dahirs, de enige instrumenten van wetgeving, werden uitgevoerd door de sultan, maar konden alleen geïnitieerd worden door de resident. De sultan had de mogelijkheid om de door de resident voorgestelde dahirs af te keuren, maar hiermee kon hij vaak alleen wetten uitstellen. De macht lag dus niet meer bij de Alaouite dynastie en in plaats hiervan bij de resident. Deze macht zou pas weer hersteld worden met de onafhankelijkheidsverklaring in 1956.

Ondanks het tekenen van de protectoraatovereenkomst en eerdere veroordelingen door het volk, bleef de sultan symbool voor Marokko's islamitische nationaliteit (Abun-Nasr 1971, 366). In plaats van als handlanger van de Franse bezetters, werd hij als slachtoffer van de Fransen gezien. De sultan bleek echter nationalistischer en sterker dan de Fransen vooraf hadden gedacht. Onder het

leiderschap van Mohammed V, sultan van de Alaouite dynastie, verkreeg Marokko haar onafhankelijkheid op 2 maart 1956 na onderhandelingen met de Franse overheid. Na de onafhankelijkheid veranderde het sultanaat van Marokko in een monarchie. Mohammed V werd de eerste koning van Marokko.

De Marokkaanse monarchie heeft dus een grote traditionele legitimiteit. De moderne Marokkaanse staat voorziet de huidige koning niet alleen in traditionele legitimiteit maar ook in rationele legale legitimiteit in de vorm van de constitutie. De constitutie, geaccepteerd op basis van een referendum in 1972, verzekert de rol van de monarchie.

Zo heeft het tweede hoofdstuk van de constitutie betrekking op de monarchie. Het tweede hoofdstuk over de monarchie beschrijft de taken en functies van de monarch. Zo stelt het eerste artikel dat de monarch de hoogste vertegenwoordiger van de staat, het symbool van eenheid, de verdediger van het geloof en de beschermer van de politieke en burgerrechten van de bevolking is⁹. Ook is de koning heilig en onschendbaar¹⁰. Onder de taken van de monarch vallen het aanwijzen van de eerste minister en van de andere kabinetsleden (in samenspraak met de eerste minister), het leiden van kabinetsbijeenkomsten en het zijn van opperbevelhebber van het leger. Deze laatste taak kan hij ook delegeren. De monarch kan de taken van het kabinet beëindigen en ook de twee parlementshuizen ontslaan.

De monarchie wordt echter ook al genoemd in het eerste hoofdstuk, waarin de basisprincipes van de staat staan beschreven. In het eerste artikel wordt gezegd dat Marokko een constitutionele monarchie is en in het zevende artikel wordt het motto van de staat genoemd: God, het land, de koning¹¹. Het noemen van de monarchie onder de basisprincipes en het noemen van de koning in het motto van het land geven blijk van een bepaalde mate van legitimiteit van de monarch.

De constitutie voorziet in een gelimiteerd maar pluralistisch democratisch systeem met een leidende rol voor de monarch. Volgens de constitutie mag er geen een-partijsysteem zijn. Joffe geeft in zijn artikel aan dat het vreemd is dat de constitutie voorziet in een pluralistisch democratisch systeem terwijl de hoeveelheid macht die aan de monarch wordt toegekend in de constitutie vergelijkbaar is met de macht van autoritaire leiders of dictators in de Noord-Afrikaanse regio (Joffe 1988,

⁹ Zie bijlage II: constitutie artikel 19

¹⁰ Zie bijlage II: constitutie artikel 23

¹¹ Zie bijlage II: constitutie artikel 7

202). De monarch heeft sterke banden met de instituties die legitiem geweld uit kunnen oefenen. Dit kan een direct verband zijn –zoals het zijn van de opperbevelhebber van het leger- of indirect, via leden van de koninklijke familie (Joffe 1988, 202).

Ook in de praktijk lijkt het pluralistische democratische model in Marokko niet te functioneren zoals in de constitutie beschreven staat. Na de onafhankelijkheid bleek dat Mohamed V liever samenwerkte met een door hem samengestelde groep adviseurs dan met de gekozen groepen (Joffe 1988, 208). Op deze manier creëerde hij zijn eigen politieke elite. Deze politieke elite had niks te maken met de formele politieke ruimte die was gecreëerd na de onafhankelijkheid. Dit beleid werd ook door zijn zoon, Hassan II, toegepast. Ondanks de voorziening van de constitutie als een pluralistisch democratisch systeem, is Marokko geen electorale democratie. Tijdens het regime van koning Hassan II, de zoon van Mohamed V, kregen de politieke partijen een steeds meer marginale en ondergeschikte positie (Desrues en Moyana 2001, 21). De macht van de monarch nam, ondanks de constitutie, toe ten opzichte van de andere instituties en de macht van het volk. De politieke partijen hadden geen echte macht, deze lag bij de monarch en zijn gecreëerde elite, de *Makhzen* (Joffe 1988, 209). De *makhzen* is de groep die de sultanistische regering van de prekolonistische periode omvat. De elite werd opnieuw gecreëerd na de onafhankelijkheid door Mohamed V en versterkt door Hassan II. Deze traditie van vóór de onafhankelijkheid werd weer in het leven geroepen en, hoewel de Makhzen niet in de constitutie worden genoemd en dus geen legaal-rationele legitimiteit genieten, heeft een bepaalde mate van legitimiteit vanuit de traditie. Van het pluralistische democratische model uit de constitutie blijft in de praktijk dus weinig over. Ook onder Mohamed VI, de huidige koning, verandert er niet veel in deze situatie.

Mohamed VI volgt in 1999 zijn vader op en auteur Maghraoui spreekt over een sociale crisis in Marokko die Mohamed VI erft (Maghraoui 2001). De economie moet heel erg groeien, wil het land in de behoeften van de jonge en snel groeiende bevolking kunnen voorzien. Het groeipercentage is bijna niet haalbaar met landbouw als belangrijkste inkomstenbron (Maghraoui 2001). Toen Mohamed VI net aan de macht was, deed hij enkele beloftes over democratische hervormingen, het versterken van de rule of law en bevorderen van economisch liberalisme en sociale solidariteit (Desrues, Moyano 2001). Deze zijn echter pas op het kritieke moment, toen er

opstanden plaatsvonden tegen de autoritaire macht van de monarch, toegezegd in de constitutie.

De belangrijkste bron van legitimiteit van het koningshuis is de traditie. De lange traditie van de Alaouite Dynastie voorziet de Marokkaanse monarch in traditionele legitimiteit. Religie wordt in zowel Tunesië als in Marokko gebruikt als legitimerende factor, maar ook vooral om eenheid te creëren onder de bevolking. Banden met de profeet op zich kunnen niet als legitimerende factor van de monarchie worden gezien. 99 Procent van de bevolking in Marokko is islamitisch dus het is aannemelijk dat de monarch religie gebruikt om een eenheid te creëren in Marokko¹². De banden van de Alaouite Dynastie met de profeet Mohammed heeft niet per se een legitimerende functie maar vooral een eenheidscreërende functie. Verder bezit de monarch vanuit de rationeel-legale legitimiteit vanuit de constitutie. De bevolking heeft de constitutie aangenomen door middel van een referendum. De aanname van de constitutie geeft aan dat een meerderheid van de bevolking instemt met de positie van de monarch.

¹² CIA Factbook Morocco: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mo.html>

De Arabische Lente

Het regime van Ben Ali vertrouwde voor de Arabische Lente op de legitimiteit verkregen door de voordelen van het sociale beleid. In deze periode was er geen sprake meer van rationeel-legale legitimiteit, voor zover deze ooit aanwezig was geweest. Ben Ali had de macht op een legitieme manier gegrepen. Direct hierna deed hij al afbreuk aan zijn rationeel-legale legitimiteit door tegen de constitutie in te handelen. Omdat Bourguiba zich tijdens zijn regime niet heel populair had gemaakt met zijn hervormingen, gelegitimeerd door de islam, werd Ben Ali als een redder in nood gezien. Hierdoor is het aannemelijk dat Ben Ali op dit moment als legitieme leider werd gezien en hierdoor ook legitimiteit genoot. Hoe meer Ben Ali door de bevolking als rechtmatige machtshebber en machtsuitvoerder werd gezien en behandeld, hoe meer legitiem hij in feite is, aldus de conceptualisatie van Gilley van legitimiteit (Gilley 2006).

De belangrijkste legitimerende factor, het sociale beleid van Ben Ali, nam echter af door economische achteruitgang. De grote werkeloosheid onder de jong opgeleide bevolking die dit tot gevolg had, zorgde voor steeds meer ontevredenheid over het regime van Ben Ali. De economische verwachtingen die het regime van Ben Ali gewekt had bij de bevolking, konden niet nagekomen worden, en resulteerden in vredige opstanden en protesten onder de bevolking.

Om de opstanden tegen te gaan, verklaarde de regering eind december en begin januari actie te ondernemen op het gebied van werkgelegenheid. Er zouden nieuwe banen gecreëerd worden voor afgestudeerden (Paciello 2011, 9). Deze toezeggingen bleken niet genoeg: de protesten hielden aan. Politieke concessies volgden echter pas op 13 januari, de dag voordat Ben Ali toevlucht zocht in buurland Saoedi-Arabië (Paciello 2011, 9). Door de economische achteruitgang werd het regime van Ben Ali echter niet meer als legitiem gezien en weigerde het leger in te grijpen tegen de protesterende bevolking (Paciello 2011, 9).

Vanuit zowel de lange traditie heersers van de Alaouite dynastie als vanuit de religie geniet de Marokkaanse koning grote legitimiteit. Hoewel de koning het centrum vormt van de Marokkaanse politiek, wordt hij er ook buiten gehouden zodat de monarch zelf niet geassocieerd wordt met 'dirty politics' (Gozlan 2011). De liefdadigheid van de monarch wordt vaak zorgvuldig vastgelegd, waarmee zijn positie als weldoener wordt versterkt. Dit heeft ervoor gezorgd dat er niet aan de koning als persoon of aan zijn positie als monarch, maar enkel aan de hoeveelheid macht die hij

bezit, werd getwijfeld. Zo waren de opstanden in Marokko ook vooral gericht tegen de macht van de monarch. De protesterende bevolking in Marokko, ook wel de 20 Februari Beweging genoemd, wilde meer macht voor een democratisch gekozen orgaan. Hun doel was echter niet het afzetten van de koning.

Aan deze wens werd gedeeltelijk voldaan met doorvoeren van constitutionele hervormingen. Na de scenario's in Tunesië en Egypte, waar de regimes inmiddels zijn gevallen, was Mohamed VI bang voor een soortgelijk scenario in eigen land. Zijn reactie op de protesterende bevolking hield constitutionele hervormingen in. Deze constitutionele hervormingen werden, met 98,5 procent van de stemmen vóór de hervormingen, aangenomen, met een opkomst van 73 procent (Tourabi 2011, 11). Er ging meer macht naar andere organen, maar de monarch blijft in de praktijk de machtigste persoon in Marokko. Gozlan stelt dat de koning begreep dat hij (schijn) veranderingen door zou moeten voeren '*in order to change nothing fundamentally*' (Gozlan 2011). Zowel de hoge opkomst als het hoge percentage ja-stemmers, valt te verklaren door het inzetten van alle mogelijke instituties door de staat. Moskeeën en imams werden gebruikt om voor de constitutionele hervormingen te pleiten en de koning werd neergezet als de 'Commander of the Faithful' (Tourabi 2011, 12). Om de oppositie vanuit de 20 Februari Beweging tegen te gaan, mobiliseerde de staat ook de religieuze broederschappen. Volgens Tourabi verklaart vooral de grote afwezigheid van oppositie het aantal 'ja' stemmen. Volgens Gozlan was elke vorm van oppositie in feite onmogelijk: er zaten drie dagen tussen de aankondiging van het referendum en het stemmen (Gozlan 2011). Ondanks meer macht voor een staatshoofd en de uitbreiding van de rule of law, blijft de monarch de belangrijkste factor in de Marokkaanse politiek. De hervormingen hebben hun doel goed gediend: na de hervormingen verliepen de protesten meer ingetogen.

Conclusie

Vanuit de oerdefinitie van Max Weber valt te zeggen dat Ben Ali, als voormalig leider van Tunesië, bij het grijpen van de macht rationeel-legale legitimiteit had. Hij heeft de positie van (interim) president verkregen door een proces dat vastlag in de constitutie. Deze manier van het verkrijgen van macht is volgens de definitie van Lipset legitiem (namelijk *those in power have gained their position through processes accepted as proper by almost all significant actors in the political process* – Lipset 2004). Bij het schenden van de constitutie maakte hij deze legitimiteit direct weer ongedaan. Hij werd echter door zijn sociale beleid wel geaccepteerd als legitieme leider door de bevolking en ook door internationale actoren.

Deze legitimiteit ontbrak ten tijde van de protesten en hierdoor kon Ben Ali niet op steun vanuit zowel de bevolking, het leger als de internationale actoren rekenen. Het gebrek aan legitimiteit lijkt hier de factor die ervoor heeft gezorgd dat Ben Ali is afgetreden en dat de democratische transitie kon slagen. Wanneer Ben Ali wel als legitieme leider was gezien op het moment van de opstanden, is het waarschijnlijk dat hij steun vanuit het leger en van internationale actoren had gekregen. Ook het volk zou waarschijnlijk eerder genoegen hebben genomen met de concessies.

Waar bij Ben Ali de legitimiteit lijkt te ontbreken, heeft Mohamed VI deze in overvloed. De monarch in Marokko heeft naast steun van het volk traditionele legitimiteit en, door het laten vastleggen van de monarchie in de constitutie, rationeel-legale legitimiteit. Hij wordt door het volk als legitieme machtshebber gezien. Legitimiteit lijkt de belangrijkste verklarende factor tot dusver. De verklarende factoren voor democratische transities genoemd in de inleiding, zijn ook verklarend, maar staan niet op zichzelf. In combinatie met legitimiteit bieden zij echter wel een gegronde verklaring.

De afwezigheid van legitimiteit lijkt een hele belangrijke rol te spelen bij het tot stand brengen van democratische transities. Het feit dat in zowel Tunesië, Egypte, Jemen als Libië het autoritaire bestuur is gevallen na de burgeropstanden, ondersteunt de stelling dat legitimiteit een aanwezige factor moet zijn om een autocratisch regime in stand te houden. De leiders in de hiervoor genoemde landen zijn op niet-legitieme wijze aan de macht gekomen en bezitten op het moment van de opstanden tijdens de Arabische Lente geen legitimiteit. Het is aannemelijk dat het gebrek aan legitimiteit het succes van het omverwerpen van de regimes verklaart. Ook de overeenkomst

tussen Marokko en Jordanië, beiden een monarchie en in beide landen zijn de protesten meer ingetogen na hervormingen, is opvallend. In deze landen is genoeg genomen met constitutionele hervormingen, die in de praktijk niet heel veel hebben veranderd. Legitimiteit van een autoritaire leider en een succesvolle democratische transitie lijken dus, met het oog op de Arabische Lente, niet samen te gaan.

Bijlage I

Article 57 , Tunisian Constitution 1959

Should the office of President of the Republic become vacant because of death, resignation, or absolute disability, the Constitutional Council meets immediately and certifies the definitive vacancy by an absolute majority of its members. It addresses a declaration to that effect to the President of the Chamber of Advisors and to the President of the Chamber of Deputies who shall immediately be vested with the functions of interim president of the republic for a period ranging from 45 to 60 days. If the definitive vacancy coincides with the dissolution of the Chamber of Deputies, the President of the Chamber of Advisors is vested with the functions of interim president of the republic for the same period.

The interim president of the republic shall take the constitutional oath before the Chamber of Deputies and the Chamber of Advisors meeting in common session, and, if need be, before the two bureaus of the two chambers. If the definitive vacancy coincides with the dissolution of the Chamber of Deputies, the interim president of the republic takes the constitutional oath before the Chamber of Advisors and, if need be, before its bureau.

The interim President of the Republic may not stand as candidate to the Presidency of the Republic, even in case of his resignation.

The interim President of the Republic exercises the powers of the President of the Republic, without, however, the possibility of resorting to referendum, dismissing the government, dissolving the Chamber of Deputies, or taking the exceptional measures provided for in Article 46. During the period of interim presidency, no modification of the Constitution may take place, and no motion of censure may be presented against the government.

During the same period, presidential elections shall be held to elect a new President for a five-years term of office.

The new President of the Republic may dissolve the Chamber of Deputies and hold early legislative elections in accordance with the provisions paragraph 2 of article 63.

Bijlage II

Constitutie Marokko 1996

PREAMBLE

An Islamic and fully sovereign state whose official language is Arabic, the Kingdom of Morocco constitutes a part of the Great Arab Maghreb.

As an African state, it has, among its objectives, the realisation of African unity.

Aware of the need of incorporating its work within the frame of the international organisations of which it has become an active and dynamic member, the Kingdom of Morocco fully adheres to the principles, rights and obligations arising from the charters of such organisations, as it reaffirms its determination to abide by the universally recognised human rights.

Likewise, it reaffirms its determination to continue its steady endeavours towards the safeguard of peace and security in the world.

CHAPTER ONE

GENERAL PROVISIONS: BASIC PRINCIPLES

Article 1: Morocco shall have a democratic, social and constitutional Monarchy.

Article 2: Sovereignty shall be that of the People who shall exercise it directly, by means of referendum, or indirectly, through the constitutional institutions.

Article 3: Political parties, unions, district councils and trade chambers shall participate in the organisation and representation of the citizens. There shall be no one-party system.

Article 4: The law shall be the supreme expression of the will of the Nation. All shall abide by it. The law shall have no retroactive effect.

Article 5: All Moroccan citizens shall be equal before the law.

Article 6: Islam shall be the state religion. The state shall guarantee freedom of worship for all.

Article 7: The emblem of the Kingdom shall be a red flag with a five-pointed green star in the center. The motto of the Kingdom shall be: GOD, THE COUNTRY, THE KING.

Article 8: Men and women shall enjoy equal political rights. Any citizen of age enjoying his or her civil and political rights shall be eligible to vote.

Article 9: The constitution shall guarantee all citizens the following:

- a. freedom of movement through, and of settlement in, all parts of the Kingdom;
- b. freedom of opinion, of expression in all its forms, and of public gathering;
- c. freedom of association, and the freedom to belong to any union or political group of their choice.

No limitation, except by law, shall be put to the exercise of such freedoms.

Article 10: No one shall be arrested, put into custody or penalised except under the circumstances and procedures prescribed by law. The home shall be inviolable. Search warrant shall be issued and investigation ordered under the conditions and procedures prescribed by law.

Article 11: Secrecy of personal correspondence shall be preserved.

Article 12: Opportunities for employment in public offices and positions shall be uniformly open to all citizens.

Article 13: All citizens shall have equal rights in seeking education and employment.

Article 14: The right of strike shall be guaranteed. Conditions and ways of exercising such a right shall be defined by an organic law.

Article 15: The right of private property and free enterprise shall be guaranteed. The law shall put limitations to its extent and use if so required by the socio-economic development planned for the Nation. No expropriation shall be ordered except under such circumstances and provisions as prescribed by law.

Article 16: All citizens shall contribute to the defence of the Country.

Article 17: All citizens shall, according to their contributory power, bear public costs which shall be enacted and allocated only by the law, and in the manner stipulated in the provisions of the present Constitution.

Article 18: All shall, in solidarity, bear the costs resulting from disasters suffered by the Nation.

CHAPTER TWO

MONARCHY

Article 19: The King, "Amir Al-Muminin"(Commander of the Faithful), shall be the Supreme Representative of the Nation and the Symbol of the unity thereof. He shall be the guarantor of the perpetuation and the continuity of the State. As Defender of the Faith, He shall ensure the respect for the Constitution. He shall be the Protector of the rights and liberties of the citizens, social groups and organisations. The King shall be the guarantor of the independence of the Nation and the territorial integrity of the Kingdom within all its rightful boundaries.

Article 20: The Moroccan Crown and the constitutional rights thereof shall be hereditary and handed down, from father to son, to descendants in direct male line and by order of primogeniture among the offspring of His Majesty King Hassan II, unless the King should, during his lifetime, designate a successor among his sons apart from the eldest one. In case of failing descendants in direct male line, the right of succession to the Throne shall, under the same conditions, be invested in the closest male in the collateral consanguinity.

Article 21: The King shall be considered minor until he turns sixteen. During the King's phase of minority, a Regency Council shall assume the powers of the constitutional rights of the Crown, with the exception of those pertaining to the revision of the Constitution. The Regency Council shall serve as an advisory board to the King until he turns twenty. The Regency Council shall be presided over by the First President of the Supreme Court. It shall include, in addition to its Chairman, the President of the House of Representatives, the President of the House of Counsellors, the Chairman of the Rabat and Salé Ulama Council (of scholars), and ten dignitaries appointed with the King's own accord. Rules of procedure of the Regency Council shall be governed by an organic law.

Article 22: The King shall be entitled to a Civil List.

Article 23: The person of the King shall be sacred and inviolable.

Article 24: The King shall appoint the Prime Minister. Upon the Prime Minister's recommendation, the King shall appoint the other Cabinet members as he may terminate their services. The King shall terminate the services of the Government either on his own initiative or because of their resignation.

Article 25: The King shall preside over Cabinet meetings.

Article 26: The King shall promulgate a definitively adopted law within the thirty days following its receipt by the Government.

Article 27: The King may dissolve the two Houses of Parliament or one thereof by Royal Decree, in accordance with the conditions prescribed in Articles 71 and 73.

Article 28: The King shall have the right to deliver addresses to the Nation and to the Parliament. The messages shall be read out before both Houses and shall not be subject to any debate.

Article 29: The King shall, by Royal Decrees, exercise the statutory powers explicitly conferred upon him by the Constitution. Royal Decrees shall be countersigned by the Prime Minister, with the exception of those provided for in Articles 21 (Paragraph 2), 24 (paragraphs 1, 3 and 4), 35, 69,71, 79, 84, 91, 99 and 105.

Article 30: The King shall be the Commander-in-chief of the Royal Armed Forces. He shall make civil and military appointments and shall reserve the right to delegate such a power.

Article 31: The King shall accredit ambassadors to foreign nations and international organisations. Ambassadors or representatives of international organisations shall be accredited to him. The King shall sign and ratify treaties. However, treaties committing State finances shall not be ratified without having been approved under the law. Treaties likely to affect the constitutional provisions shall be approved in accordance with the procedures prescribed for the modification of the Constitution.

Article 32: The King shall preside over the Supreme Council of the Magistracy, the Supreme Council of Education and the Supreme Council for National Reconstruction and Planning.

Article 33: The King shall appoint magistrates in accordance with the conditions prescribed in Article 84.

Article 34: The King shall exercise the right of granting pardon.

Article 35: Should the integrity of the national territory ever be under threat or should any event interrupt the course of action of the constitutional institutions, the King shall, after consulting with the President of the House of Representatives and the president of the House of Counsellors as well as the Chairman of the Constitutional Council, and addressing the Nation, have the right to declare a State of Emergency by Royal Decree. Notwithstanding all contrary provisions, he shall hence assume the responsibility of taking all the necessary measures for the country's defence and the restoration of a normal functioning of constitutional institutions and State affairs. The State of Emergency shall not entail the dissolution of the Parliament. The State of Emergency shall be terminated according to the same procedure followed in the proclamation thereof.

Literatuurlijst

- Abun-Nasr, J.M. (1971). *A History of the Maghrib*. Cambridge: Cambridge University Press
- Alexander, C. (1997). *Back from the Democratic Brink: Authoritarianism and Civil Society in Tunisia*. Middle East Report No. 205, 34-38
- Anderson, L. (2011). *Demystifying the Arab Spring: Parsing the Differences Between Tunisia, Egypt, and Libya*.
- Boulby, M. (1988). *The Islamic Challenge in Tunisia since Independence*. Third World Quarterly, Vol. 10, No. 2
- Bunce, V. (2008). *The Tasks of Democratic Transition and Transferability*. Orbis Vol. 52, No. 1
- Constitutie Marokko, aangenomen na het referendum van 13 september 1996.
- Constitutie Tunesië, aangenomen in 1959
- Diamond, L. (1999). *Developing Democracy: toward consolidation*. Baltimore and London: John Hopkins University Press
- Freedom House, www.freedomhouse.org
- The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/interactive/2011/mar/22/middle-east-protest-interactive-timeline>
- Gilley, B. (2006). *The Determinants of State Legitimacy: Results for 72 Countries*. International Political Science Review, Vol. 27, No. 1, 47-71
- Gilley, B. (2006). *The Meaning and Measure of State Legitimacy: Results for 72 Countries*. European Journal of Political Research, Vol. 45, 499-525
- Gozlan, M. (2011). *Morocco: In the Kingdom of Illusions*. World Policy Journal, Vol. 28, No. 3, 101-112
- Joffe, G. (1988). *Morocco: Monarchy, Legitimacy and Succession*. Third World Quarterly, Vol. 10, No. 1, 201-228
- Lipset, S. (1959). *Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy*. The American Political Science Review, Vol. 53, No. 1, 69-105
- Lipset, S. en J. Lakin (2004). *The Democratic Century*. Oklahoma: University of Oklahoma Press
- Maghraoui, A.M. (2001). *Monarchy and Political Reform in Morocco*. Journal of Democracy, Vol. 12, No. 1, 73-86
- Mainwaring, S. (1989). *Transitions to Democracy and Democratic Consolidation: Theoretical Issues and Comparative Issues*.
- Manin, B., E. Stein en J. Mansbridge (1987). *On Legitimacy and Political Deliberation*. Political Theory, Vol. 15, No. 3, 338-369
- Moore, C.H. (1965). *Tunisia since Independence: The Dynamics of One-Party Government*. University of California Press
- O'Donnell, Guillermo, Philippe Schmitter, and Laurence Whitehead (1986). *Transitions from Authoritarian Rule: Prospects for Democracy*. Baltimore: Johns Hopkins University Press
- Paciello, M.C. (2011). *Tunisia: Changes and Challenges of Political Transition*. MEDPRO Technical Report No. 3
- Puddington, A. (2012). *Freedom in the World 2012: The Arab Uprisings and Their Global Repercussions*. Freedom House
- Rishmawi, M. en T. Morris (2007). *Overview of Civil Society in the Arab World*. Intrac Praxis Paper

- Rosenthal, U. (1978). *Political Order: Rewards, Punishments and Political Stability*. Alphen aan den Rijn: Sijthoff & Noordhoff
- Schraeder, P.J. en H. Redessi (2011). *Ben Ali's Fall: The Upheavels in Egypt and Tunisia*. *Journal of Democracy*, Vol. 22, No. 3, 5-19
- Shepard, W. (2009). *Introducing Islam*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group
- Smith, B.C. (2009). *Understanding Third World Politics: Theories of Political Change and Development*. New York: Palgrave
- Tourabi, A. (2011). *Constitutional Reform in Morocco: Reform in times of revolution*. Arab Reform Initiative
- Weber, M. (1964). *The Theory of Social and Economic Organization*. New York: Oxford University Press